

Franckesche Stiftungen zu Halle

Ordinis Philosophorum In Academia Vitembergensi H.T. Decanus Et Constitutus Avctoritate Imperiali Comes Palatinus Sam. Christianus Hollmannus ...

Hollmann, Samuel Christian

Vitebergae, [1730?]

VD18 13292625

Abschnitt

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-201903

DUm altero hoc *Augustanae confessionis anno jubileo*, ad capeffendam in *philosophia & arte poetica* laurum, maxime reuerendis, clarissimique, horum honorum candidati, publica quadam seripione, inuitandi mihi sunt, summae non solum illius in mentem mihi venit recordari felicitatis, qua, per Dei gratiam, post *salutaris* illius, per *LV THER VM* susceptae, *reformationis* initium, Christi ecclesia, qua verbi diuini, puriorisque doctrinae, cognitionem, frui coepit, quippe cuius nemo, nisi diuinorum beneficiorum plane immemor, mortaliumque omnium ingratus, obliuisci potest; verum, quoniam in *foro philosophico* hic inprimis versamur, ad *philosophicos* etiam solum honores, anno hoc iubilaeo distribuendos, mea inprimis pertinet oratio, illius etiam potissimum felicitatis memoria animum subit, quae ex salutari illa religionis, diuinitus nobis traditae, reformatione, in *ipsam* quoque *philosophiam* redundare, eandemque mirifice ornare & amplificare coepit. Vti enim, quae Dei gratia est, nullus fere inter nos status deprehenditur, qui non, post commune illud, quo nos omnes laetamur, beneficium, peculiaria quoque, atque ad se inprimis pertinentia, ex diuina illa purioris doctrinae restitutione, commoda percipiat, id quod facile, per omnes eundo status, demonstrari, atque ad liquidum deduci, potest; ita ipsae quoque litterae elegantiores, atque inter has inprimis *philosophia, strictius ita dicta*, multa habet, quae huic ipsi reformationi doctrinae coelestis iure quodam suo accepta refert, atque pro singularibus, sibi quoque propriis, eiusdem fructibus merito agnoscit. Amplissimus se nobis hic aperiret differendi campus, si de omnibus illis, quae ad *facultatem*, uti vocant, *philosophicam*, prout reliquis ita dictis *facul-*
rati-

tatibus contradistinguitur, referri solent, eruditionis vel partibus, vel adminiculis, hic vellemus exponere, pluribusque ostendere, quantum illis, per diuinam illam reformationem, accessionis factum sit, atque quantum illae, de pristino suo squalore, quo obrutae fere iacebant, depofuerint. Bone enim Deus, quanta hic vel circa solas *litteras*, quas *humaniores* vocant, *linguarumque sacrarum* studium, rerum facta est commutatio? Quem enim fugit, quam plane neglecta haec, atque deserta fere, ante reformationem iacuerint, ut vel profunda ubique harum omnium regnaret ignorantia, vel, sicubi adhuc essent, qui illis recolendis, atque a situ & squalore nitore & dignitati suae pristinae restituendis, aliquam nauarent operam, cuiusmodi, paulo ante reformationem, diuina omnino prouidentia excitatos esse, inter omnes constat, nullum certe ignauorum, atque ventris sui curae solum addictorum, monachorum applausum meruerint, ita, ut multis ne peruulgatae quidem, atque ad subeundas functiones scitu necessariae, formulae latinae satis essent cognitae, quae graeca vero erant, ne legi quidem possent, multisque pro ignotorum peregrinorumque pagorum nominibus non raro haberentur (a). Adeo misera, pudendaque, ante reformationem erat rei litterariae facies! At enim vero quam cito ad pristinum dignitatis gradum ite-

(a) Prostant ubiuis stupendae illius, quae ante reformationem inter cucullatos inprimis fratres regnabat, barbariei documenta, adeo luculenta, ut vix opus sit, speciminis loco quaedam adducere. Quis crederet, ne baptismi quidem formulam rite pronuntiare monachos latino idiomate potuisse, ita ut in nomine *parricis*, filia & *spiritus sancta* baptisarent? vid. *pars III. decretor. de consecr. dist. IV. can. XLVIII.* & *AVENTINI annal. Boi. lib. 3. p. 397.* vnde etiam *distinct. XXXIIX. cap. sedulo*, cautum est: *non irridebunt scholastici*, (quippe qui paulo adhuc doctiores erant,) *si aliquos antisites ecclesiae animaduuerint cum barbaris & solocismis Deum inuocare, vel eadem verba, quae pronunciant, non intelligere, perturbareque distinguere.* Quid de graecis vero, ebraeisque, sperandum sit literis, ubi tam profunda latinarum ignorantia locum habuit, per se patet. Notum est inuulgus illud *ACCVRSII*: *graeca sunt, legi non possunt.* Notatu vero dignum, quod *CLAUD. ESPENCAEVS* scribit in *1. ad Tim. ep. cap. 3.* his temporibus in latinis autoribus graece nosse, suspectum fuisse, ebraice, prope haereticum. confer. de horum temporum barbarie *VOSSIVS*, de vitis latini sermonis, *GOCKLENIVS*, in *addit. lexie. philof.* aliique plures.

iterum euectae sunt elegantiores litterae, postquam barbarici illius pertaesi viri probi & eruditi, agmine quasi facto, in excolenda poliora studia, linguarumque sacrarum cognitionem, omnibus viribus incubuerunt, sicque maxime laudabile posteris, vestigia ipsorum postea legentibus, exemplum praeierunt (b)?

Verum haec aliis iam expedienda relinquimus, atque illos modo paucis hic commemorabimus *reformationis fructus*, qui in *ipsam philosophiam*, stricte sic dictam, disciplinasque philosophicas, proprie ita vocatas, redundarunt. Nemo vero id a nobis hic expectet, ut ad singulas transeuntes philosophiae, hinc theoreticae, hinc practicae, partes sigillatim commemoremus, quid singulis per reformationem accesserit emendationis & emolumenti; hoc enim & infiniti fere foret laboris, si ad specialiora hic esset descendendum, & praesentis, quae huic instituto destinata est, id non caperet chartae angustia. Circa generaliora ergo hic solum haerebimus; satis tamen multa, observatu, gratoque inprimis erga beatos reformatores animo, digna, hic offendemus.

Prolixum vero hic foret, commemorare prius velle, quam deprauatus miserimusque philosophiae ante reformationem fuerit status. Cui vel vnicum saltem *scholasticorum*, penes quos omnis in philosophia, circa ista tempora, erat principatus, atque inter illos vel ipsorum *cherubicorum*, *illustratissimorum*, *subtilium*, *resolutissimorum*, *acutorum*, *seraphicorum*, *fundatissimorum*, aliorumque id genus, doctorum, vel visum, vel lectum, scriptum est, illi certe non erit opus, conquisitis multis rationibus, miseriam illorum temporum persuadere, quibus hoc philosophandi genus in aliquo inter eruditos adhuc erat pretio, satisque is ipse deploratissimum illorum temporum statum nobiscum agnosceret. Cui vero cunque eiusmodi quid nunquam nec visum, nec lectum est, illi vero ipsi quoque nunquam, vel omni adhibita industria, ita delinearī *ἀσσοφία* illa potest, uti ipsa in illustratissimorum illorum doctorum scriptis ubiuis est obuia. Sola enim hic *ἀντροψία* satis elo-

A 3

(b) Id quod inprimis factum est REVCHLINI, ERA SMI & MELANCHTHONIS, opera, quorum insignia plane hanc in rem sunt merita, ut alios taceamus: vid. hic *b. D. BVDDEVS* *Isag. lib. 1. cap. 4. pag. 121. seq.*

eloquens ineptiarum & nugarum istarum magistra est, neque, quantum in scholasticorum philosophia monstrorum ubiuis regnet, vel edocere quisquam, vel satis distincte sibi repraesentare, poterit, nisi illorum *quodlibeta, summulas, commentaria, quaestiones super quaestiones, formalitates, specula*, aut huiusmodi quid aliud, ipse aliquando inspexerit. Fidem enim fere superat, potuisse homines, cetera non ineptos, atque aliquo iudicii acumine omnino praeditos, adeo fere cum ratione insanire, ut circa ineptissimas quaestiones, tanquam maximi momenti res, haerere, de iisque in utramque partem, tanquam pro aris & focis, pugnare, atque omnem ingenii vim eo conuertere, omnesque eo nervos intendere, potuerint. Pueros, videberis tibi, conspicerere, auiculas sibi ex luto formare, aut araneorum telas summo studio pertexere, atque in eo tamen ipso sibi mirifice complacere, quando, viros graues, & quodammodo eruditos, tanta contentione, per omne vitae tempus, res nihili tractare, in iisque tamen singularem aliquam eruditionis & doctrinae laudem venari, obseruabis. Horrida certe & monstrosa sunt ALEXANDRI AB ALES, PETRI DE TARENTASIA, BONAVENTURAE, VDALRICI DE ARGENTINA, GVILIELMI DVANTES, AVGVSTINI TRIVMPHI, RICHARDI DE MEDIA VILLA, IO. DVNS SCOTI, FRANCISCI DE MAYRONIS, DVRANDI A S. PORCIANO, IO. BASSOLIS, GVILIELMI OCCAMI, ADAMI GODDAMI, ut alios multos, imprimis sequiores, taceamus, nomina; sed magis adhuc horrida atque incompta erat illorum philosophia (c). Quid multis? Res est, hodie apud omnes, qui saniores philosophiam & callent, & aliquo in pretio habent, extra omnem controuersiam posita, deploratissimum fuisse philosophiae inter scholasticos, ante reformationem, statum (d).

Et

(c) Opera & scripta horum omnium prolixus recensent GVILCAVE in *hystor. litter script. eccles. sec. scholast.* & CASIMIRVS OVDINVS de *scriptor. & scriptis ecclesiast.*

(d) Multa hanc in rem offerri, plurimisque haec illustrari exemplis, possent, nisi nemo fere ea de re hodie dubitaret amplius. Vnius tamen saltem, alteriusue, quoniam exempla prolixiorum tractationem requirunt, auctoritate dicta confirmabimus, scholasticorumque philosophiam, & qua rem, & qua methodum, plane inanem ineptamque fuisse, commonstrabimus. Quid philosopho-

Et hi tamen homines erant, qui sibi soli videbantur sapere,
quique alios omnes, quos suarum *entitatum, haecceitatum, persei-*
tatum,

Isophia vero sua complexi scholastici fuerint, nemo mihi videtur ner-
uosius exponere, quam vel ERASMVVS ipse *antib. lib. 1. vbi: cum nil,*
inquit, nisi miram barbariem, enomuerint, audite quaeſo, quam splendi-
dis titulis suas nugas adornent &c. quorum postquam non paucos
commemorauit, perstrinxitque, ita postea pergit: ineptius etiam qui-
dam *mammotretum, (a mamma quasi tractum, scilicet, appellat) velut*
hausum lactis gallinacei pollicens: sunt, qui summas, & summarum
summas, appellant, quasi lectori non sit alius scriptor requirendus, ubi
tules sit nactus lacunas, &c. vel ipse etiam TRIBBECHOVIVS, de
doctioribus scholasticis & corrupta per eos diuinarum humanarumque
rerum scientia, qui inter alia cap. 2. §. 1. p. 44. edit. cum praesut.
HEVMANNI, ita de eadem disserit: *Et nos quoque in scholastico-*
rum scriptis versantes tot errorum monstra passim miramur: quo minus
autem suis ista formis distinguamus, obstat deformitas & circumfusa
undique multitudo. Mibi penitus aliquantum inspicienti, triplex haec
errorum lerna visus est &c. vbi, ad terminorum novorum & methodi do-
cendi absurditatem, tum & rationis & reuelationis confusionem, reuocari
omnia posse, obseruat, & post haec ita pergit: quod ad notionum no-
uarum absurditatem attinet, tam fecundus illarum in agro scholastico-
rum prouentus, quam felix Anticyris ellebori cultura. Haeceditate quip-
pe non contenti earum dictionum, quas a primis philosophis acceperant,
nouas instituere diuisiones ac nomina a nominibus, res a rebus, a
rebus iterum nomina, & illa omnia ab intellectu, & intellectum de-
nique ipsum a se dissecantes, verborum quidem auxere numerum, ipsa-
rum vero rerum ponderi nihil quicquam addidere. Paginae, qua circum-
scribimus, angustia non patitur, vt plura hanc in rem afferamus.
Notatu tamen adhuc digna sunt, quae apud eundem TRIBBE-
CHOVIVM leguntur *loc. cit. p. 50. seq. in primis vero p. 53. vbi, post-*
quam verba quaedam ex LVDOVICO VIVE, de peruersa scho-
lasticorum disputandi methodo, adduxerat, haec adhuc subiicit:
Quam vere autem haec Vives differuerit, ex ipsa scholasticorum methodo
fatius superque elucet. Ibi enim tot ineptissimae quaeſtiones, quaeſtio-
num declarationes, tum obiectiones, obiectionum confirmationes: hinc re-
sponſionum puncta prima, secunda, tertia, punctorum distinctiones,
tum dictiones, dictionum declarationes, declarationum probationes, pro-
bationum improbationes, improbationum rationes, rationum solutiones,
& iterum declarationum, exceptionum, distinctionum, plaustra occur-
runt, vt animus in iis, velut in profunda caliginis abyſſo, oberret, &c.
vid. & p. 54. 56. 149. sq. alibique passim. Addantur, quae de
philosophiae scholasticae ineptiis BAELIVS habet, in diction. histor. crit.
voce scholastiques, & legantur, quos excitat celeb. PFAFFIVS in
Introd. in hist. theol. liter. part. 1. p. 192. & 198. & b. BVDDEVS
Isagog. lib. prior. cap. 4. p. 231. fac. a.

satum, identitatum, indiuidualitatum, aliorumque monstroforum vocabulorum, amore non capi & delectari intelligebant, non alto solum supercilio, tanquam rudes, omnisque subtilioris & transcendentalis doctrinae expertes, contemnebant, sed omni etiam data occasione exagitabant mirifice, id quod ipsa illorum incertitia, doctaque ignorantia omni, longe adhuc erat intolerabilius. Facilius enim aliorum sapientiorum vel merentur commiserationem, vel indignationem iustam effugiunt, qui res nihili, nulliusque plane momenti, non aliter, ac Sisyphi quoddam saxum, per omne vitae tempus misere volunt, reuoluuntque, in eoque tamen sibi mirifice adhuc complacent; si alios quoque suo patiantur abundare sensu, atque ab omni, vti contemptu, sic & agitatione scurrili, se abstinent. Quod ipsum tamen non a scholasticorum solum ingenio plane alienum erat; sed minas quoque, insectationes, vim, grauissimasque saepius persecutiones, iidem addebant, vbi a suis aliquando nugis nonnullos dissentire obseruabant (e).

Mise.

(e) Huius quidem rei etsi non pauca exempla prostant, instituti tamen nostri ratio non patitur, vt multa afferamus. Memorabile prae aliis LAVRENTII VALLAE exemplum est, cuius narrationem ipse in scripto, cui titulum *calumniae theologiae* fecit, dedit. Refert enim ibidem, quod propterea, quod monachum quendam reprehenderit, qui symbolum apostolicum, in certa quaedam frustra distributum, ad apostolos singulos, tanquam illorum auctores, retulerit, in inquisitionis iudicium vocatus, non hac de re solum, aliisque eiusmodi, sed de eo etiam, a Dominicano monacho, inquisitore, interrogatus fuerit, *quid de decem praedicamentis ad fidem pertinent, tanquam decem praeceptis legis?* regressisse inquisitorem refert: *quidni, annon ad fidem ista pertinent?* addita ratione, quod his, & eiusmodi aliis, dialecticorum dogmatibus maximae in theologia res explicari ac resolui soleant. Quo audito, in praesentissimo se periculo versari, probe VALLA sentiens, prudentissimeque, vti in tanta hominum stupiditate philosophum decet, tempori inserviens, lepide omnino respondet: *age, etsi ista mater ecclesia ignorat, tamen idem de ipsis credo, quod mater ecclesia.* Ipsa Vallae paulo prolixiora verba vid. apud TRIBBECHOVIUM loc. cit. cap. 3. p. 114. sq. Ita decem modo Aristotelis praedicamenta in dubium vocare aequae, ac de fidei dogmatibus ambigere, periculosum istis temporibus erat, quam quidem infelicitatem omnes hodie agnoscimus. Plerumque tamen in peruidendis maiorum, quam nostrae aetatis, vitiis oculatiores sumus.

Mifero vero huic rerum in philosophia statui iam aliquis per reformationem, a B. nostro Lutheri coeptam, statuebatur modus, siquidem nil quicquam subtiliorum horum doctorum ille terrebatur autoritatibus, atque, quoniam in theologia omnia ad verbi diuini normam reuocare docebat, eo ipso simul multis subtilitatibus, nugisque scholasticorum philosophicis, quas haecenus temere, atque praepostere admodum, veritati coelesti admiscuerant, incidebat neruos, multumque illarum apud alios quoque valorem imminuebat, & auctoritatem (f). Etsi vero sic opera & auctoritate b. nostri Lutheri mirum, quantum scholasticorum quisquiliis decesserit; non omnis tamen post reformationem statim sequebatur, quae ab adeo bonis felicibusque auspiciis expectari poterat, in philosophia emendatio. Non enim, uti incipiunt, ita & statim errores desinunt, neque aequae facile, atque se quidem insinuant, euelli iterum hominum animis possunt, praecudicia. Per multa regnum Aristotelico-scholasticum inualuerat, viresque & incrementa ceperat, secula; plurimum ergo quoque annorum decursu opus erat, quo sensim paulatimque iterum decresceret. Illud enim inprimis adhuc exoptatae diu, tandemque expectandae, philosophiae emendationi obstabat, quod plerique fere omnes, quos Lutheri adhuc mouebat vel doctrina, vel auctoritas, ut *scholasticorum* castra desererent, magisque sobrie quodammodo philosophari inciperent, eo tamen adhuc irriti implicitique erant praecudicio, quod vnica, eaque genuina, ad veram philosophiam peruenienda via esset, si, repudiatis omnibus scholasticorum assumptis, solum ARISTOTELEM ducem sibi eligerent, ad eiusque scripta, tanquam dulcissimos, limpidissimosque, omnis verae philosophiae fontes, se reciperent.

B

Omni

(f) Agnoscere hoc, immo & fateri publice, inter ipsos pontificios coactus est ALPHONSVS A CASTRO in libro suo *aduersus haereses* an. 1443. edito, lib. 1. cap. 4. quando ibidem: *nugas, inquit, vendiderunt doctores papatus a trecentis, vsque ad reformationem Lutheri, annis, a qua coeptum transferri ad meliora studia: quae verba, uti de omni eruditione in genere dicta esse videntur, sic praecipue de philosophia quoque esse intelligenda, ex haecenus dictis satis constat. Quid autem luculentius pro Lutheri, eiusque reformationis, in philosophiam meritis, quam hoc, ab hoste profectum, testimonium, dici, aut afferri in medium, potest?*

Omni enim tempore plerique mortalium alienis, quam suis, maluerunt videre oculis, tutiusque sibi incedere visi sunt, si, vultu obuelato, duci sese paterentur ab aliis, quam ipsi sibi viam eligerent. Non id, enim, putabant esse philosophiam, quicquid ipse sanus sobriusque propriae rationis usus nobis dicitur, sed quicquid iam ab aliquo traditum expositumque legitur philosophorum. Vnde, quoniam, duce quodam se in philosophiae studio necessario indigere, arbitrabantur, scholasticorum vero nugas deperire iam aliquo modo desierant; non melius se sibi consulere posse censebant, quam si ipsum, tantopere a scholasticis ipsis deamatum, tantaque apud illos autoritate pollentem, Aristotelem consulerent, eiusdemque scripta unicam meditationum suarum philosophicarum normam constituerent (g). Ex hoc enim praecudio factum est, ut ipse certe PHILIPPUS MELANCHTHON, vir excellentissimi ingenii, felicioribusque, quam quae ex Aristotele haurire poterat, inueniendis non impar, se nec sine Aristotele, nec, nisi ex Aristotele, philosophari posse persuasus, varia ex Aristotelis scriptis, in omnibus fere disciplinis philosophicis, conficeret compendia, eademque tanquam totius philosophiae summam, siue philosophiam in nucleo, aliis commendaret (h). Quod eius exemplum dum alii, eius imprimis autoritate moti, post reformationem secuti sunt, Aristoteles, veluti vnicum philosophiae cognoscendi principium, in scholis protestantium regnare, legesque illis, modumque philosophandi, per complura annorum lustra, praescribere coepit. Quisquis enim ad nouum professoris philosophiae admovebatur munus, is non melius spartam sibi concreditam se ornare posse censebat, quam si nouum aliquod ex ARISTOTELE *enbivridion*, vel *compendium*, conficeret, in eoque nihil quidem qua rem ipsam, (nimis enim hoc fuisset temerarium, si quis supra Aristotelem voluisset sapere,) pauca tamen qua dispositionem operis, ordinemque doctrinarum, immutaret. Vnde *tot*, in omnibus fere disciplinis, confecta

(g) Confer. quae ea de re diximus in *dissert. de reform. philos. prior.* §. inprimis VI.

(h) Habemus enim eius *erotemata dialectica*, quae prodierunt Witteb. 1524. *elementa doctrinae ethicae*, 1537. ib. ed. & eius *initia doctrinae physicae* ibid. 1549., primum edita, saepiusque postmodum recusa.

fecta sunt ex Aristotelis scriptis philosophicis *compendia*, et *dis-*
pendia, ut mole illarum discentes pene obruerentur.

Aliter certe res omnis cessisset dudum, si penes solum steteret LVTHERVUS. Is enim uti maximo quisquiliarum & ineptiarum scholasticarum ducebatur contemptu, sic nec ipsum magni faciebat Aristotelem, eiusque philosophiam, id quod passim in operibus eius observare licet (1). Ex eius ergo si philosophandum fuisset consilio, dudum caput erigere coepisset philosophia sobria & celestia. Quoniam veritas tamen coelestis magis Luthero curae erat, quam philosophia, satisque in eadem, quod a sordibus, ipsi adhaerentibus, liberaret, pristinaeque suae puritati restitueret, inveniēbar; facile patiebar, ut, qui philosophiae aliquam in se emendationem susceperant, suo abundarent sensu, Aristotelemque sibi in eadem eligerent vel ducem, vel comitem, eiusque philosophiam pro cogitationum suarum norma haberent.

Et si vero hoc modo, primis postreformationem annis, ob commune hoc plurium praeiudicium, non magna sequeretur philosophiae in melius commutatio, quin multi etiam ex nostratibus hinc theologis, hinc philosophis, quo eo melius cum pontificiis, de rebus ad religionem pertinentibus, sententias conferre, veritatemque coelestem adversos illos defendere, possent, conceptibus & notionibus scholasticorum philosophi-

B 2

(1) Notatu inprimis dignum est, quod LVTHERVUS olim An. 1516. die 8. Febr. ad Ioannem Langium de Aristotele perscripsit, ubi inter alia memorabilia haec quoque verba legimus: *Nihil ita ardet animus, quam histrionem illum, qui tam vere graeca lusus ecclesiam lussit, multis reuelare, ignominiamque eius cunctis ostendere, si ocium esset. Habeo in manibus commentarios in primum physicorum, quibus fabulam Aristaei denno agere statui in meum istum Prothea, illusorem vaserrimum ingeniorum, ita ut nisi cavo fuisset Aristoteles, vere diabolum illum fuisse, non pueret asserere. Pergit vero adhuc beatus vir: pars crucis meae vel maxima est, quod videre cogor, fratrum optima ingenia, bonis studiis nata, in istis scenis vitam agere, & operam perdere. Ex quibus verbis, quis Lutheri in Aristotelem affectos fuerit, satis elucet. vid. haec, & eiusmodi alia, hanc in rem, afferentem IO HERM, ab ELSWICH. de var. Aristot. in schol. protest. fidei, §. 9. p. 19. sq. add. CHRIST. THOMASII bish. der Weisheit und Thorheit part. 1. p. 8. sq.*

cis iterum assuescere, illorumque loquendi differendique formulas sibi familiares reddere, coeperint; illustre tamen sua *sentienti*
di, atque a romani pontificis autoritate discedendi, *libertate ex-*
emplum aliis *praeiuit* LUTHERVS, quod, si in rebus ad philosophiam pertinentibus, imitari, atque uti ipse, *in capitibus religionis, romani pontificis*, sic, *in argumentis mere philosophicis, Aristotelis*, auctoritatem deserere, non essent veriti ipsius successores & posteri, dudum aliam philosophia omnis induisset, aut induere saltem potuisset, faciem. Animum enim erectum, veritatisque studiosum, nullisque occupatum vel antiquitatis, vel nouitatis, praeiudiciis, & terriculamentis, vbiuis Megalander noster prodit, omniaque *boni ecclesiastici*, suo solius exemplo, *requisita* docet. Vere etiam *eclecticum*, quod multis adeo exosum nomen est, nobis sistit *theologum*, qui nihil auctoritatibus humanis, temporumque antiquitate & praescriptionibus, sed omnia rationibus, siue humanis, siue diuinitus in scriptura sacra traditis, meretur & ponderat. Fieri ergo aliter non potuit, quam ut inter illos, qui repurgata a Luthero sacra, vel ex toto, vel ex parte saltem, sequebantur, viri quidam eruditi tandem surgerent, qui illustris adeo, hinc doctoris, hinc ducis, exemplo excitati, eadem in abiiciendo Aristotelis, qua Lutherus olim in excutiendo pontificis romani iugo vsus erat, libertate vterentur, adeoque, *quicquid* postea *emendationis* in philosophia subsecutum est, id omne, si ad primam originem referri debet, merito beato nostro Luthero, ab eoque susceptae reformationi, acceptum ferimus.

Et si enim inter *ipsos* quoque *romano-carbolicos* non defuerunt, qui naeuos philosophiae Aristotelicae probe perspexerunt, quo, post multos alios, qui vel ante, vel circa ipsa reformationis tempora, vixerunt, ex superiori inprimis seculo PETRVS GASSENDVS & RENATVS CARTESIVS referendi veniunt, quibus suas etiam propterea laudes, inter philosophiae reformatores, non denegauimus (k): vel ex eo tamen ipso, circa ipsum Cartesium, merita Megalandri nostri in philosophiam, satis clare elucescunt, quod inter omnes constat, maximum, CARTESIVM, *romano-*

110-60-

(i) in *diff. supra cit.* §. VII.

no-catholicum, inter *protestantes*, quos vocant, meruisse applausum, longeque plures inter hos, quam apud ipsos romano-catholicos, consecutum esse sectatores. In propatulo namque est, nullam huius rei rationem reddi posse aliam, quam quod inter protestantes, Lutheri inprimis opera a romani pontificis servitute, atque infernalis fere inquisitionis metu, iamiam liberatos, maior, quam inter romano-catholicos, sentiendi obtinebat libertas, minorique adeo suo periculo illi, quam hi, placitis Cartesianis locum relinquere poterant. Et quae, quaeso, alia ratio est, quod longe tardius, quam inter protestantes, qualiscunque philosophandi libertas caput in eiusmodi *regionibus* extollere coeperit, quae in *pontificis romani* castris adhuc militant, admodumque, hodiernum, tenuis, angustissimisque limitibus circumscripta, sit, inprimis, ubi romanae inquisitionis metus philosophos a veritatis vel inquisitione, vel confessione saltem, absterret, quam quod non ea, qua nos quidem hodie, Lutheri nostri ministerio, fruimur, libertate ratione sua utendi gaudent? Probe enim, qui summae rerum in ecclesia romano-catholica praesunt, videntur intelligere, fore, ut tantum *superstitio*, indeque oriunda *coeca obedientia*, & *fides carbonaria*, & quid non? inter suae ecclesiae placitis addictos, decrescant, quanto melius homines *ratione* sua *uti* didicerint. Quod quum per *philosophiam* vnice fiat, illorum autem plus intersit, ut stupidi, qui cum illis faciunt, maneam, quam ratione sua recte uti discant; philosophiae quoque incrementa, & culturam paullo liberiores, quibus cunque possunt modis, impediunt.

Quis ergo non, maxima b. nostri Lutheri, eiusque salutaris reformationis, in philosophiam, vel hoc solo nomine, merita esse, agnosceret? Contumulata est, eius inprimis autoritate & opera, inter nos philosophia scholastica. Expulsi illius doctores, cum nugis suis, ab ipso sunt ex sanctuario, diuinaeque veritatis adyto, eoque ipso quoque in philosophia minoris fieri illorum argutiae coeperunt, quum, tantum illas theologiae non prodesse, quam olim quidem erat creditum, manifestum fieret. Effectum tandem eius etiam autoritate, saluberrimaeque reformationis opere, est, ut ipsius quoque Aristotelis sensum paulatimque im-

minueretur autoritas, ipseque tandem de throno, quem iniuste hactenus occupauerat, feliciter exturbaretur. Ipsi ergo reformationi b. Lutheri, si ad primos natales omnia referenda sunt, imprimis iam debetur, quod non magis nos hodie, quid scholastici olim, quam, quid Aristoteles, de hac illauere senserint, in philosophia amplius sollicitos habeat, sed solum sanae rationis sequamur dictamen. Non curamus enim amplius *illuminatissimos subtilissimosque* illos doctores, parumque, aut nihil potius, illorum spinas ad nos amplius pertinere censemus. Neque vero solum FRANCISCI SVAREZII, RODERICI DE ARRIAGA, PETRI A S. IOSEPH, IO. LALEMANDET, SEBAST. IZQUIERDAE, DIDACI RVYZ DE MONTOYA, IO. CARAMVEL A LOBKOWITZ, PETRI FONSECAE, GABRIEL. VASQUEZII, DOMINICI BARNEZ, LEONHARDI LESSII, FRANC. BONAE SPEI, AVGVST. GIBBON. DE BVRGGO, DIDACI ALVAREZ, LVDOV. MOLINAE, ANTON. BERNALDI DE QVIROS, aliorumque, qui post reformationem demum magnam inter suos famam consecuti sunt; sed ipsorum etiam principum scholasticorum, PETRI ABAELARDI, PETRI LOMBARDI, THOMAE AQUINATIS, ALBERTI M. aliorumque, quae temporum nostrorum iam est felicitas, rara hodie sunt, multisque ignota, nomina, ipsorumque opera vel institutorum vsibus inseruiunt, vel cum tineis & blattis passim in bibliothecis pugnant, illarumque iam, subtilitatibus suis, ingenia exercent.

Agnoscite hanc temporum nostrorum, quam diuinae Lutheri reformationi debemus, mecum felicitatem, *Vos, clarissimi philosophiae, artisque poeticae, Candidati!* atque utamur ea, cui restituti iam sumus, philosophandi libertate. Neque enim illam temporibus nostris inuri patiamur maculam, ut inter nos sint, qui in media licet luce, in tanta tamen rerum philosophicarum adhuc versentur ignorantia, tantisque tenebris, quales scholasticorum solum relinquendae aevo erant. Etsi enim, quae seculi nostri residua adhuc labes est, inter multos nostratum, qui sacris imprimis operantur, non amplior, saniorque, obtinet rerum philosophicarum cognitio, quam ipsis illis barba-
ris

ris scholasticorum seculis locum habere potuisset, ita, vt, si ex illorum iudicandum exemplis esset, parum certe honorifice de fructibus reformationis in philosophia sentiendum nobis foret; non ipsius tamen philosophiae, aut hodierni eiusdem, post, immo per, reformationem, status, sed illorum solum, culpa est, qui non magis illam, quam si scholasticorum aevo adhuc viuerent, curant. Vos vero, qui ob praeclaram vestram, in philosophiae studiis adhibitam, industriam, iam iure quodam vestro promerita expectatis praemia, longe alia, vel vestro ipsorummet exemplo, docetis, dictamque illam temporum nostrorum felicitatem satis superque comprobatis. Vos ergo quoque honores, *philosophiae, artisque poeticae*, Candidatis, *circa ipsa solennia iubilaee* iam destinati, ad diem xvii octobris manent, quo demum tempore *solennis & iubilaee honorum philosophicorum distributionis*, auctoritate publica a me suscipienda, atque *solennitates iubilaee philosophicae magisteriales & seculares*, more maiorum, etiam ante centum annos comprobato, instituendae demumerunt. De quo vti mihi quidem mirifice gratulor, quod mihi potissimum liceat, *solennia haec philosophica secularia & iubilaee* peragere, atque magno cum gaudio celebrare, *promotionemque philosophicam magisterialem, secularem pariter ac iubilaee*, suscipere; ita *Vestrum* iam erit, *Candidati dignissimi*, vt operam detis, quo, quantum ex reformatione b. Lutheri philosophia emolumentum perceperit, vel sola frequentia vestra dilucide constet. P. P. *Vitembergae Feste visitationis Mariae, Anno Augustanae Confessionis seculari secundo.*

VITEBERGAE
EX OFFICINA EICHSFELDIANA.

